

Adatok a Régi Magyar Könyvtár I. és II. kötetéhez.

Az 1711. év előtt megjelent magyar nyomtatványok további számbavétele folyamán nem látszik eredménytelennek,

a) ha időnként visszatérünk azokhoz a *nagykönyvtárakhoz*, amelyeket Szabó Károly és utána mások is egyszer már átkutattak. Hiszen az itt elhelyezett nagyobb könyvmennyiségből az időközben történt rendezések következtében bukkanhatnak elő olyan művek is, amelyeknek az eddigi kutatók figyelmét — természetesen — el kellett kerülniök.

b) De nem bizonyulhat meddő fáradságnak az sem, ha kutatásaink közben a *magánosok könyvtára* felé is fordítjuk figyelmünket. Itt is találhatunk értékeket, s a szerteséjjel lappangó ritkaságoknak megismertetésével nemcsak könyvészeti adatainkat gyarapíthatjuk, hanem sokszor a könnyen bekövetkező elkallódástól menthetünk meg olyan műveket, amelyeknek másodpéldányát azután máshol hiába keressélnők.

c) Ezekon kívül régi *okiratok*, különösen *számadások* szövegében többször találhatunk olyan utalásokra, amelyek ma már ismeretlen nyomtatványaink lételére tartalmazznak bizonyítékokat.

Itt mind a három helyen való kutatást megkíséreltük.*

1. Többleveles nyomtatványok.

E gyűjtőcím alatt főképpen néhány ismeretes munkának ismeretlen kiadását szándékozunk közölni.

1646. Kolozsvár.

Articuli.

Kolozsvár-városi sáfárpolgárok számadáskönyvében olvassuk, hogy 1646. december 8.-án *adószedő uraim ez supplicans Abrugi Györgynek fizettenek Articulusok kinyomtatásáért fl. 5 den.*¹

Ezek az *articulusok* azonban nem lehetnek azonosak az 1646. március 11-én kezdődött gyulafehérvári országgyűlés ismeretes törvénycikkeivel. Ugyanis ennek nyomtatáshelye — a közlő Ferenczi Zoltán szerint is,² — csakis Gyula-

* A nyomtatványcímekeket betűhíven adjuk, egyedül csak az AE, ae és oe betűk összenemét nem tudjuk a technikai nehézségek miatt helyesen közölni.

¹ 1646. évi városi sáfárszámadáskönyv 601. lapján. (Az állami levéltárban, Kolozsvárt.)

² Magyar Könyv-Szemle 1897. évf. 53. l.

Megemlítjük, hogy e nyomtatvány címében előforduló évszámból a közlő kifejejtette a „Quadragésimi“ számnevet. Ennek ugyanis az eredeti szövegben benne kell lennie, különben annak hiányát maga a közlő jelezte volna.

fehérvár lehetett, mignem a fenti adat szerinti *articulusok* kinyomtatója *Abrugyi György*. Őröla pedig tudjuk, hogy 1630-tól 1660-ig a kolozsvári Heltai-féle nyomda vezetője volt.³ Így tehát ez a nyomtatvány valamelyes, eddig ismeretlen végzéseknak ismeretlen kiadása lehet.

*

Itt említjük meg, hogy ugyanezzel az *Abrugyi Györggyel* kapcsolatosan a Magyar Könyvszemle 1902. évfolyamában hibás adat közöltetett.⁴ Ugyanis a Székely Nemzeti Múzeum tulajdonában van egy kéziratos énekeskönyv, amely Dávid 150 zsoltárának nem Szenezi Molnár Albert-féle fordítását tartalmazza. E könyv belső borítólapján pedig egy, Abrugyira vonatkozó bejegyzés látható, amely azonban az említett helyen téves olvasásban idéztetett, holott annak pontos szövege:

*Anno 1655 Tempore Combust(ionis) Civitatis Colosvar Scriptum et Compactum est hoc gradual a Georgio Abrugj quondam Typographo eiusdem Civitatis.*⁵

A Könyvszemle cikkében a fenti szöveg évszáma 1615-nek közöltetett, jóllehet ennek már maga az a körülmény is ellene mond, hogy Kolozsvár kikutatható multjában előfordult legnagyobb tűzveszedelem 1655. április 3-án hamvasztotta el majdnem az egész várfalon belüli várost.⁶ Ennélfogva tehát a kolozsvári nyomdászat történetében sem szerepelhet 1615-i időponttal Abrugyi György mint nyomdavezető.

Ezenkívül megemlítjük még azt a körülményt is, hogy az idézett könyv-bejegyzés valószínűleg nem szorosan egyidejű magával a kézírral és annak bekötésével. Ezzel magyarázhatjuk meg azután, hogy a fenti sorok az 1660. évben is még dolgozó Abrugyiról az 1655. évvel kapcsolatosan mégis mint *egykori* Kolozsvár városi nyomdászról emlékeznek meg.

1669. Kolozsvár.

A' Kerelfztyéni Hitnek fő ága- | zatinak. | FUNDAMENTOMI; | Mellyek az Öreg Catechismusbol ró- | vid Kérdésekben és Feleletekben bé- | foglaltattanak, és elsőben Belga | nyelven ki-botsáttattanak. | Annak-utánna a' ki-fdedeknek épületekért Ma- | gyar neyelvre [] fordittat-tanak. | [Koszorúba foglalt iktári Bethlen-címer.] | COLOSVARAT. | [El-választóvonal.] | Nyomtatott VERES-EGYHAZI MIHALY által. | M.DC.LXIX. | 8°. Cl. + 7^{1/2} sztl. lev.

E munka azonos című egyéb kiadásai: 1660-ban S.-patakon, 1665-ben N.-szébenben, 1704-ben Debrecenben, 1709-ben H. n. jelent meg.⁷

Az itt idézett kiadás könyvtáblából kiáztatott teljes, de kevésbé rongált, eddig *egyellenek* ismert példánya *Herepei János* tulajdonában van *Sepsiszentgyörgyön*.

³ Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári nyomdászat története*. (1896. Klvár) 23. l.

⁴ Domján István: *Abrugyi György*. (Magy. Kv.-Szemle 1902. évf. 159.—161. l.)

⁵ Barna bőrkötésű ívrétű kéziratos könyv címlap nélkül, teljesen ép állapotban. Összesen 1 ürlevelet + 365 számozott lapot + 6 számozatlan levelet tartalmaz. (A Székely Nemzeti Múzeum kézirattárában.)

(E könyv másolását 1656 május 23-án fejezte be Makai István, miként a 365. lapra írt bejegyzés tanúsítja.)

⁶ Jakab Elek: *Kolozsvár története*. II. köt. 658. l.

⁷ *R. M. K.* I. köt. 968., 1028., 1769., sz. és Magy. Kv.-Szle 1884. évf. 119. l.

1686. Kolozsvár.

Uj és Ov | KALENDARIOM | Chrifivs Vrunck ízületése | után való | 1686
Ebtendőre. | Kracker Bernárd ízerént, | *Melly mostan-is Magyar Or-
bág- | ra, Erdélyre, és egyéb ízomlzed Tar- | tomanyokra alkal-
maztatot* | NEUBARTH JÁNOS | *Theologus és Astrologus által.* | [Nyom-
dai dísz] | KOLOSVARATT | [Elválasztóvonal] | NEMETHI MIHÁLY által. |
16° A—E lev. (Hiányzanak: B₈, C₁ és E₂-vel kezdődő levelek.)

*Egyetlennek ismert példánya a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárában
van Sepsiszentgyörggyön.*

1688. Debrecen.

Kiüded Gyermekeknek | való | CATECHIS- | MVS, | *Az Az:* | Rövid Kérdé-
sek és Fe- | leletek által való | TANITAS; | A' Kerefztyéni Hitnek |
fő Agazatiról. | Melly irattatott | SIDERIUS JÁNOS | által. | *Moft penig
újjobban e' | szép formában kibotsáttatott* | [nyomdai dísz] | DEBRE-
CZENBEN | [metsző vonal] | Nyomtattatott, KASSAI PAL által. | M DC LXXXVIII.
Elzlen: |

A címlap szövege nyomdai díszből képzett keretben. — 12°.

Könyvtáblából kiáztatott 8° nagyságra felvágott ívek; ezekből a címlap
2 pld-ban, az A₅ lap 3 pld-ban, az A₆ lap 4 pld-ban sértetlenül, az A₇ lap
7 pld-ban és egyelőre meghatározhatatlan 2 lap csonkán maradt reánk. Ezek
az *egyetlennek mondható töredékek a Református kollégium* nagykönyv-
tárában vannak *Kolozsvárt.*

E munkának 1597. évi első ismert megjelenési időpontjától fogva számos
XVII. századbeli kiadásáról tudunk.⁸

1696. Nagyszombat.

CORPUS | JURIS | HUNGARICI, | SEU | DECRETUM | GENERALE, |
INCLYTI REGNI | HUNGARIAE, | PARTIUMQUE EIDEM ANNEXA-
RUM, | IN | TRES TOMOS | DISTINCTUM: | *Nunc denuò Recu-
lum,* | Omnibúsque NOVELLIS, ARTICULIS, quae in | Prioribus
Editionibus deerant, adauctum. | TOMUS PRIMUS, | CONTINENS |
OPUS TRIPARTITUM, | JURIS CONSUEUDINARIÍ EJUSDEM
REGNI. | *AUTHORE,* | STEPHANO de WERBÖCZ, &c. | [Rozettasor
mint elválasztóvonal.] | TYRNAVIAE, *Typis Academicis, per
Joannem Andream Hörmann, Anno M.DC.XCVI.* |
2° C. lev. + 12 sztl. lev. + 139 l. + 2^{1/2} sztl. lev.

⁸ R. M. K. I. köt. 297., 543., 610., 733., 992., 1081., 1156., 1265., 1382., 1386., 1391.;
1537. sz. és Magy. Kv.-Szle 1879. évf. 29., 120., 213. l. és 1882. évf. 87. l.

TOMUS SECUNDUS, | CONTINENS | DECRETA, | CONSTITUTIONES, | ET | ARTICULOS | REGUM | INCLYTI REGNI | UNGARIAE. | *AB ANNO DOMINI* | Millefimo, Trigefimo Quinto, ad Annum post Sefquimille- | limum Octogefimum Tertium, publicis Comitibus edita. | [Egyszerű vonalkeretben belőli kartusban a koronás magyar címer.] | [Rozettasor mint elválasztóvonal.] | *TYRNAVIAE*, *Typis Academicis*, per Joannem Andream Hörmann, Anno M.DC.XCVI. | 2° Cl. + 1/2 sztl. lev. + 604 l.

TOMUS TERTIUS, | CONTINENS | DECRETA, | CONSTITUTIONES, | ET | ARTICULOS | REGUM | INCLYTI REGNI | UNGARIAE. | *AB ANNO DOMINI* | Millefimo Quingentefimo, Octuagelimo Quinto, | usquè ad | Annum Millefimum, Sexcentefimum Octuagelimum Septimum, inclusivè. | [Egyszerű vonalkereten belőli kartusban a koronás magyar címer.] | [Rozettasor mint elválasztóvonal.] | *TYRNAVIAE*, *Typis Academicis*, per Joannem Andream Hörmann, Anno M.DC.XCVI. |

2° Cl. + 1/2 sztl. lev. + 558 l., (helyesebben 556 l., minthogy a számozás 3-mal kezdődik) + 11 sztl. lev. — Teljes; ép.

Hozzáköteve az 1699. évi nyomtatású INDEX. Ennek az utóbbinak leírását lásd R. M. K. II. köt. 1971. sz. alatt.

E példány nem mindenben egyezik a R. M. K. azonosnak látszó kiadványával.⁹

Eltérések: I. kötet címlapján az elválasztó vonal alatti évszám előtt a R. M. K.-ban az *Anno* szó hiányzik s a *Hörmann* név után pont van.

II. kötet címlapján az ötödik sorban a R. M. K.-ban ET helyett & van, valamint a tizenegyedik sorban quinto számnév kis kezdőbetűvel szedve.

III. kötet címlapján a tizenegyedik sorban usquè szó a R. M. K.-ban usq3 rövidítéssel szedve.

Ezenkívül a III. kötet a R. M. K. szerint csak 1606-ig bezárólag tartalmazza az országgyűlési törvénycikkeket, jóllehet a címlap az 1687. évig jelöli meg. Ennélfogva azután az 1608–1687. évek végzéseit külön, mégpedig egy 1698. évi kiadványban sorolja fel.¹⁰ Ettől eltérőleg az itt ismertetett példány III. kötete együttesen, mégpedig folytatólagos szedésben tartalmazza azt is, amit a R. M. K.-beli 1698. évi kiadvány külön, új szedésben és nyomásban hozott napvilágra. A külön-szedés mellett bizonyít az is, hogy a R. M. K.-beli III. kötet 124. lapszámozással végződik, holott az itt ismertetett példányban az 1606. évi t. c.-ekhez tartozó szöveg átjön a 125. lapra is, s ettől kezdve folytatódnak tovább a következő évek országgyűléseinek határozatai.

A III. kötet címlapja után ítélve, azt következtetjük, hogy az itt ismertetett példány az eredeti tervezés szerinti és így valószínűleg a nagyobb példányszámban megjelent kiadvány. Ennélfogva a Szabó Károly által felsejlesztett ismeretes példányok nagyobb része is inkább csak e teljesebb szövegű nyomtatvány többszöröse lehet, — azonban Szabó Károly ebben az esetben, valószínűleg megelégedvén az átvizsgálendő kötetek címlapjának futólagos

⁹ R. M. K. II. köt. 1845. sz.

¹⁰ U. ott II. köt. 1937. sz.

összehasonlításával, a további eltérések után nem kutatott. Minthogy azonban erre vonatkozó egyéb közelebbi adattal nem rendelkezünk, ezért az itt ismertetett könyvet, amely *Herepei János* tulajdonában van *Sepsiszentgyörgyön*, egyelőre *egyellen* példánynak kell tartanunk.

2. Egyleveles nyomtatványok.

Az egylevelesen való nyomtatási forma, bár eredete a könyvnyomtatás feltalálásáig vezethető vissza,¹¹ nálunk valószínűleg csak a XVI. század második felében terjedhetett el általánosabban. A fennmaradt termékekből megállapíthatólag pedig főképpen olyan szöveget tartalmazhatott, amely kifüggesztés útján hozatott a közönség tudomására. Ezért, ha az egyes kiadványok szövege egyetlen ív egyik lapjára nem fért el, folytatását nem hozzáfűzött íveken hozták nyilvánosságra, hanem az alapívet megtoldották a folytatást tartalmazó ívnek hosszában való hozzáragasztásával. Ezt az állításunkat mi sem bizonyítja nyomatékosabban, minthogy ilyen szövegű nyomtatványaink közül különösen a halálozási és a házassági megemlékezéseket egy és ugyanazon szöveggel nemcsak egyleveles, de többleveles formában is kinyomatták. Igaz ugyan, hogy erre biztos példánk csak a XVIII. századból maradt reánk, azonban az a körülmény, hogy bár más és más szöveggel, de az előző évszázadban is fordulnak elő mindkét nyomdai alakban készített hasonló természetű nyomtatványaink, bizonyítja állításunk helyén való voltát. Éppen ezért nem felel meg a valóságnak br. Radvánszky Bélának egy ilyen természetű nyomtatvány ismertetése alkalmával adott címmeghatározása: *Nyomtatott házassági jelentés 1676. évből.*¹² Ugyanis a jelentés, értesítés, közlés szavak inkább a levélbeli előzetes vagy utólagos tudósítás fogalmát tartalmazzák, ezért természetük a kisebb méretű nyomdai formát kívánja meg. Ellenben a reánk maradt egyleveles nyomtatványaink főképpen adott ünnepélyes alkalomra készültek s így formájuk is eltérően azoktól, rendszeren nagyobb méretű alakban állítottak elő.

Egyes, alább közölt adatok már sejtetik, hogy különösen az ünnepélyes alkalomra készült egyleveles nyomtatványaink előállítását általánosan kedvelt volt, — ezzel szemben reánk mégis csak egyes mutatópéldányok maradtak. Ezeknek ritkasága lelje magyarázatát éppen e kiadványok alkalmosságában s formájuknak megőrzésére alkalmatlan voltában.

A R. M. K.-ban felsorolt 52 darab egyleveles nyomtatványon kívül¹³ ilyen nemű egyik leggazdagabb gyűjteményünket őrzi a *kolozsvári Farkas-utcai református templom*, ahol tíz darab temetés alkalmára készített XVII. századbéli kárta (eulogium) van a papi

¹¹ Hellebrant Á.: *Ismeretlen brassói egylevelű nyomtatvány a XVII. századból.* (Magy. Kv.-Szle 1882. évf. 95. l.)

¹² Turul 1889. évf. 168. l.

¹³ Majláth B.: *Régi magyar egyleveles nyomtatványok a M. N. Múzeum könyvtárában.* (Magy. Kv.-Szle 1891. évf. 67. l.)

székek hátlapjára felszegezve.¹⁴ Más gyűjteményekben azonban csak jóval kevesebb hasonló fajta nyomtatványra találhatunk.¹⁵

Legújabb, 1934-ben a *kolozsvári református kollégium* nagykönyvtárában egy, valószínűleg még 1819-ben, vagyis a könyvtárberendezés elkészítése idejében,¹⁶ bedeszakázott vakablakból került elő 3 pld. XVII. szdbeli és 134 pld. XVIII. szdbeli, háromnegyedrészben különböző egyleveles nyomtatvány (halotti és lakodalmi kárták, névnap és vegyes alkalomra írott versek) nagyobb számú gyászjelentés és többleveles nyomtatványok társaságában. Az itt napvilágra került nyomtatványok pedig kivétel nélkül a *kolozsvári református kollégium nyomdájának* termékei lévén, gazdag adattárul szolgálnak e nyomda termelésének történetéhez és betűtípusainak leltárához.¹⁷ Ugyancsak e kiadványokból állapíthatjuk meg, hogy a kárták előállítására e nyomdának keresett termékeihez tartoztak; ezt bizonyítja az a körülmény is, hogy más, sokszor közelebbi nyomdákat elkerülve, még a XVIII. század folyamán is érkeztek ilyenemű rendelések többek között Husztról, sőt Rimaszombatból is.

Külön megemlítenének tartjuk még a *Székely Nemzeti Múzeum* gyűjteményében található két vizsgai hirdetményt is; ezek hasonlóképpen kolozsvári műhelyek termékei. Nevezetesen nemcsak *szokatlan alapanyaguk* miatt, de azért is, mert a külföldön eléggé gyakori ilyen-fajta nyomtatványoknak nagyon ritka hazai példányai.¹⁸

1651. Gyulafehérvár.

Ágoston Péter Kolozsvár-városi sáfárpolgár számadáskönyvében egy, eddigelé ismeretlen nyomdai termékre vonatkozó feljegyzése található.

1651. június 14.-én Gyulafehérvárról Kolozsvárra *érkezék Strumpt György fejérvári compactor másodmagával hozván* [II. Rákóczi György fejedelem] *urunkhoz Gyalúban hatszáz kártán való verseket, melyeket küld urunk az lakadalomra Patakra.*¹⁹

¹⁴ Irodalomtört. Közlemények 1895. évf. 82. l.

Magyar Könyv-Szemle 1898. évf. 277. l.

Irodalomtört. Közlemények 1901. évf. 89. l.

¹⁵ Századok 1879. évf. 806. l.

Magy. Kv.-Szele 1882. évf. 95. l., 1888. évf. 56. l., 1891. évf. 66. l., 1895. évf. 138., 344., 345. l., 1898. évf. 348. l., 1899. évf. 280. l., 1906. évf. 131. l., 1912. évf. 154. l., 1914. évf. 157., 158., 160. l., 1928. évf. 88. l., 1930. évf. 142., 308. l.

Turul 1889. évf. 168. l.

Irodalomtört. Közl. 1908. évf. 66., 204. l.

Genealógiai Füzetek 1904. évf. 60. l.

Erdélyi Múzeum 1908. évf. 188. l.

Stripszky—Alexics: *Szegedi G. énekeskönyve XVI. századbéli román fordításban.* (1911., Bpest) 125. l.

¹⁶ V. ö. dr. Török I.: *A kolozsvári ev. ref. coll. tört.* III. köt. 329. l.

NB. Az itt talált nyomtatványok legfiatalabb keltezése: 1815.

¹⁷ Különösen szépek fába metszett címbetűi és változtatás nyomdai díszei.

¹⁸ Lásd még M. Kv.-Szele 1882. évf. 95. l.

¹⁹ A kolozsvári állami levéltárban levő számadáskönyvek között. 169. l.

Itt tehát olyan egyleveles nyomtatványról van emlékezet, amelyet Rákóczi Zsigmond hercegnek és Henriettának, Frigyes pfalzi választó fejedelem és egykori cseh király legkisebbik leányának 1651. június 26-án Sárospatakon tartott lakodalmi ünnepségére²⁰ készítettek.

E kárták valószínűleg nagyobb méretűek, több ívből összeragasztottak lehettek. Szövegképpen pedig a fehérvári főiskola tanárai és nagyobb növendékei által szerzett latin nyelvű verseket foglalhatták magukban.

Adatunkból különösen az a körülmény emelendő ki, hogy e nyomtatvány megrendelési mennyisége 600 példány volt.

1673. Kolozsvár.

LACHRYMAE | Super Obitu, | *SPECTABILIS AC GENEROSAE DOMINAE*, | Dominae | *SUSANNAE BORNEMISZA* | Filiae Quondam | *SPECTABILIS AC GENEROSI DOMINI*, | DN. PAULI BORNEMISZA, | Primum *SERENISSIMI Transylvaniae Principis, GABRIELIS BETHLEN* Supremi Cubicularii: tandem sub multorum annorum decur- | su Praefidii Boros Jeneienlis Capitanei Supremi, laudatissimi; post *CELSISSIMI GEORGH RAKOCZI Senioris, Capitanei Aulici, & Equitum Campestrium Generalis Supremi.* | Nec non | *SPECTABILIS AC GENEROSAE DOMINAE*, | DN. ANNAE KENDEFFI. |

Ezután 16 sorban Bornemisza Zsuzsánnának, előbb Kemény Boldizsár, utóbb Szentpáli János feleségének életleírása. Ezt befejezi

FUSAE, | A Civibus, quondam Illustris Scholae S. Patachinae, nunc in Collegio Transylvanorum Albano, hospitantibus. |

Alatta nyomdai díszekből képzett metszővonal; ez alatt pedig négy hasábra osztott latin nyelvű versek, amelyeknek szerzői:

Collegii S. Patachino Alb. p. t. Senior. Samuel *Dioszegi*.; Joh. *Deáki* Coll. Civis; Georgius *Tornyai* Coll. S. P. Alb. Civ. p. t. Praeses Poëseos.; Gabriel *Nánási* Coll. Civ. S. S. T. et Ph. St.; Nicolaus *Csabai* Coll. Civ.; Michaél *T. Ecsedi* Coll. Civis.; Georgius *Körtvélyesi* Coll. Civ.; Johannes *Szathmári* Coll. Civ.; Andreas *Mezei*, Coll. Civis.; Joh. *Gyulai* Coll. S. Pat. Alb. Civis.; Joh. *Bornemisza Körmendi*, p. t. Schol. Synt. Inspect.; Paulus *Kereszturinus*, Coll. S. Patach. Albensis Alum.; Franciscus *Makai* Coll. Civ. Etym. Praecept.; Joh. *R. Szombathi* Coll. Civ. Clas. Rud. Praec.; Joh. *Váradai* Coll. Civ.; Joh. *Diviki* Coll. Civ.; Michaél *Kazai* Coll. Civ.; Ma (egy név kiszakadva); Joh. *Ovári* Coll. Civ.; Steph. *Ujlaki* Coll. Civ.; Stephanus *Miskolczi*. Coll. Civ.; Samuel *Verestói*, Coll. Civ.; Stephanus *Debreczeni*, Coll. Civ.; Matth. *Rudnai*.; Nicolaus *Pércsi* Coll. Civ.; Michaél *Görgei* Coll. Civ.; Johannes *Szentpéteri* Collegii Civis; Michaél *Jólkai*, Coll. Civ.; Andreas *Muraközi* Coll. Civ.; Johannes *Szalmári*, Coll. Civ.; Petrus *Várallyai*, Coll. Civ.; Gabriel *Apagyi*, Nob. Log. Stud.; Stephanus *Vitányi*, Log. Stud.; Paulus *Rozvágyi*, Log. Stud.; Michaél *Posaházi*, Log. Stud.; Stephanus *Bárdi*, Log. Stud.; Valentinus *Enyedi*, Log. Stud.; Andreas *Pathai*, Eloq. Cult.

Az egyes hasábokat és az egyes verseket nyomdai díszből képzett osztó-, illetőleg metszővonal választja el. A versek alatt ugyancsak nyomdai díszekből összetett metszővonal, ez alatt pedig:

²⁰ Thaly Kálmán: *Történelmi kalászkok*. 1603—1711. (1862, Pest.) 104. 1

CLAUDIOPOLI Excudit MICHAEL SZENTYEL VERES-EGYHAZI, Anno 1673.

Az egész nyomtatvány széles nyomdai díszből képzett keretben. A szövegben négy díszes fametszésű kezdőbetű. Az egész kárta 6 ívből ragasztatott össze. Teljes mérete 58.9 × 105.7 cm.

A felhasznált papirosok vízjegye:

1. császári koronás kétfejű sas, mellén szív-pajzsban a hármashalomból kinőtt kettőskereszt,

2. óvális pajzsban betűpár (?); a pajzs felett korona.

E nyomtatvány *egyetlen*, bár rongált és itt-ott szakadozott, de teljes példánya a *Református kollégium* nagykönyvtárában van *Kolozsvárt*.

1676. Kolozsvár.

Caſti Amoris | HONOS, | Illuſtri Conjugum Pari; | *SPECTABILI DOMINO* | NICO-
LAO APAFI, | De Apa-Nagy-Falva. | & | *SPECTABILI VIRGINI DOMINAE* |
ANNAE TELEKI, | Aëtatis & Amoris | Floribus. | Inter nuptiarum
Solennia oblatuſ à Civibus Collegii Orthodox. | CLAUDIOPOL. ad diem
IX Septemb. Anno M.DC.LXXVI. |

Alatta nyomdai díszből képzett széles metszővonal; ez alatt pedig három hasábra osztott ünneplő versek. Ezek két, magyar nyelvű kivételével, mind latinul íratlak. Szerzőik: Georgius *Torjai*, Sen.; Franciscus *Varadi*, Al. Col.; Johannes *Belényesi*, Al. Col. p. t. Praec. Orat.; Johannes *Comaromi*, Al. Col.; Nicolaus *K. Helmecki*, Al. Col.; Andreas *Zilahi*, Al. Col.; Paulus *Szoboszlai*. Al. Col.; Stephanus *Havattövi*, Al. Col. (8 soros magyar nyelvű rimes versének címe: MESE.); Samuel *Décsei*, Al. Col.; Stephanus *Dálnaki*, Al. Col.; Johannes *K. Helmecki*, Al. Col. Praec. Ety.; Stephanus *Enyedi*, Al. Col. p. p.; Michael *T. Zilahi*, Al. Col.; Michael *Berekszászi*, Synt. p. p. t.; Samuel *Zalányi*, Al. Col.; Stephanus (NB. vezetéknev nélkül) Al. Col.; Johannes *Técsi*, Al. Col.; Franciscus *Zemplényi*, Al. Col. p. t. P. Poës.; Stephanus *Bányai*, Al. Col.; Johannes *Pap*, Nob.; Samuel *Némethi*, Nob.; Nicolaus *Keczer*, Nob.; Stephanus *Istváni*, Nob.; Petrus *Kovácsnai*; Georgius *Szepesi*; Caspar *Serédi* (4 soros magyar nyelvű versének címe MESE MESE.); Stephanus *Csengeri*.

Az egyes hasábokat nyomdai díszből képzett osztóvonal választja el. Az egész nyomtatvány széles nyomdai díszből képzett keretben, 2/3 össze-
ragasztott ívre nyomtatva. Teljes mérete: 39.8 × 72.2 cm.

Vízjegye: két oldalán hornyolt, kerek talpú címerpajzsban balra ágaskodó koronás griff. A pajzs felett korona.

A nyomtatványon ninesen nyomtatási helymegjelölés, de teljesen bizonyos, hogy *Veresegyházi Szentyel Mihály* kolozsvári nyomdavezető kezéből került ki.

A címbeli két név kezdőbetűi díszes fametszésű dúccal nyomtatva. A legelső vers kis alakú díszes címbetűvel kezdődik.

Egyetlen példánya a *Református kollégium* nagykönyvtárában van *Kolozsvárt*. Ez pedig csekély rongálódástól eltekintve teljes és ép állapotban van.

Ugyanerre az alkalomra más, ugyancsak verses szövegű, de csak egy ívnyi terjedelmű nyomtatvány is készült, amelyen azonban a nyomtatás

éve, helye s a nyomtató neve is jelöltetett. Ennek egyetlennek tudott példányát br. Radvánszky Béla ismertette a saját gyűjteményéből.²¹

1684. Kolozsvár.

Florenti aetate | Avitâ Nobilitate | Natalibus animatâ virtute | Intemerati denique amoris igne | *Concinnata* | NEOGAMORVM BIGA, | *Spectabilis ac Generosissima Dominus* | D. IOANNES KENDEFFI de Malomviz. | Illibatus Iuvenum Regni Transylvaniae flos, & ornamentum, Heroum generosus sanguis, seculi incrementum, &c. | Ejusque jam caro individua | *Spectabilis ac Generosissima Domina* | D. CHRISTINA TELEKI | Virgo spectatissima, | Splendore natalium, aetatis vigore, ac morum suavitate florentissima, Imago virtutum, Mater pudicitiae &c. | *Ex illustri et foecunda Stirpe* | HEROIS HEROINAEQVE INCOMPARABILIVM | *Spectabilis ac Inelyti nominis, Domini* | D. MICHAELIS TELEKI de Szék, | Magni (praeter ordinarium honorem tituli quo clarus est) veritatis Patroni, Principum Subsidii, vigilantissimi Reipublicae Oculi, | potentis Ecclesiae Brachii, Orbis Transylvanici Atlantis indefensi &c. | Comparisqué tanto Heroë dignae | *Spectabilis ac Generosissimae Dominae* | D. IVDITHAE VÉR | Matronae, rarâ dexteritate, ac singulari [5 betű kiszakadva] tis & vitae cultu celebratissimae &c. | Ortum ducens [mintegy 10—12 betű kiszakadva].

[Ezután 9 sor latin nyelvű ajánlás, amely az utolsó 3 és egynegyed sorral így végződik:] *inter solennia Nuptiarum Ann.* | *Christi* 1684. die 30. Maji. celebranda, gratitudinis ac humilis observantiae nomine, Poëtico opere | erigit | SAMUEL Szathmár NEMETHI Rectorum Collegii Reformatorum Claudiopolitani unus. |

Alatta nyomdai díszekből képzett metszővonal; ezalatt pedig három hasábra osztott latin nyelvű verses dráma, amelynek címe:

Apollinis, Musarum, Palladis, & Virtutum | DRAMA. |

Ennek személyei: Apollo, Musarum Chorus, Pallas, Virtus, Pietas, Justitia, Humilitas, Prudentia, Fidelitas, Patientia, Temperantia, Epilogus. Az egyes hasábokat nyomdai díszből képzett osztóvonal választja el. — A verses dráma alatt ugyancsak nyomdai díszből képzett metszővonal, ez alatt pedig:

Impressit CAUDIOPOLI, Michaël Némethi Anno. 1684.

Az egész nyomtatvány széles nyomdai díszből képzett keretben, 3 összeragasztott ívre nyomtatva. Teljes méretei: 42 × 86.6 cm.

A felhasznált papirosok vízjegyei:

²¹ Turul 1889. évf. 168—169. l.

Magy. Kv.-Szele 1895. évf. 138—139. l. és 1898. évf. 348—349. l.

1. postakürt, felette C — G betűk;
2. zártvonalakból képzett 4-es szám, amelynek lefelé meghosszabbított szárához balról A, jobbról b betű csatlakozik; a 4-es vízszintes karja pedig a szár mögött keresztben végződik.

Egyetlen, bár rongált és szakadozott, azonban teljes példánya a *Reformatus kollégium* nagykönyvtárában van *Kolozsvárt*.

E kártára nyomtatott latinnyelvű drámai költemény szerzője tehát *Szathmár-Némethi Sámuel* kolozsvári református kollégiumi tanár, akinek ez volna idehaza megjelent első munkája.²²

1690. Kolozsvár.

A kolozsvári unitárius egyházfiak 1690. évi számadáskönyvében egy, eddigelé *ismeretlen* nyomdai termékre vonatkozó feljegyzések találhatók.²³

1690. november 7.-én *holt meg t. Bedeő Pál püspök uram, az mit vásárlottunk ő k(egye)lme temetésére . . .*

Item. Nyomtattunk Veres Egyházi urammal másfél száz chartát, árkussától fizettünk flo(renos) 3. Az charta pedig három árkusból álló, fizettünk mind együtt flo(renos) 9||00.

Item. Az özveragasztásátúl, fizettünk flo(renos) 1||32.

Item adott 14 koncz nyomtató pappgyrossat Veresegyházi uram, konczát —||12., fizettünk flo(renos) 1||68.

Item Vöttünk Olosz András uramtól, négy koncz író-pappgyrossat, konczát —||36., fizettünk flo(renos) 1||44.²⁴

E nyomtatvány tehát egyleveles nyomdatermék volt, amely 3 ívből ragasztván össze, nagysága ezek szerint kb. 42 × 90 cm. méretnek felelt meg.

Szövege valószínűleg latin nyelven íródott. Nyomása *Veresegyházi Szentyl Mihály* nyomdavezető által eszközöltetett.

Ez az adatunk különösképpen azért érdekes, mert reávilágít az ilyen-fajta nyomtatványok megrendelési példányszámára, valamint előállítási költségeire.

1700. Kolozsvár.

QVAESTIONES EX UNIVERSA LOGICA. | QUAS | In Academia Romano-Catholica Claudiopolitana Anno Salutis MDCC. *Menfe Die* publicè propugnabit | *Nobilis, ac Eruditus Dominus MICHAEL MIHÁLCZ, Physices Studiosus.* | PRAESIDE | Admodum Reverendo Domino STEPHANO SZEGEDI, Presbyterio Romano-Catholico, | AA. LL. & Philosophiae Doctore, ejusdemque Professore ordinario. |

²² Életrajzát l. dr. Török I.: *A kolozsvári ev. ref. coll. tört.* I. köt. 88—96. l.

²³ A kolozsvári unitárius egyházközség levéltárában levő számadáskönyv használhatóságát Kelemen Lajos levéltáros, m. tud. akadémiai tag úrnak köszönhetem.

²⁴ Ez az utóbbi papirosvásárlás esetleg nem vonatkozik erre a nyomtatványra.

Alatta két hasábosan I.-től XX.-ig számozott tételszöveg. Az egész fölött, nyomdai díszekből képzett vonal által elválasztva, az ajánlás:

ILLUSTRISSIMO DOMINO, | DOMINO COMITI, | MICHAELI MIKES | DE ZABOLA, | Trium Sedium Siculicalium Sepfi, Kézdi, Orbai, Capitaneo Supremo; nec-non | Tabulae Regiae Judicariae Tranfylvanicae Alfelfori, &c. Domino, Domino gratiosissimo. |

Ez alatt két sor ajánlás, amelyet

Illustrissimae Dominationi Veltrae — *Devotissimus*, Michaél Mihálcz. | fejez be.

Az egész szöveg széles nyomdai díszből összetett keretben, melyben alól

CLAUDIOPOLI, Ex Officina NICOLAI KIS de M. TÓTFALU. Annô 1700.

nyomat olvasható.

Egy-levelesen 33.5 cm. széles és 45 cm. hosszú méretben nyomtatott latin nyelvű szöveg. Alapanyaga 55.5 cm. széles és 57.5 cm. hosszú darabra kivágott és beszegett, nehezebb *selyem*.

Az ajánlásban két nagyobb és egy kisebb, a szövegben pedig egy kisebb, díszes címbetű. A vizsga hónapjának és napjának helye üresen hagyatott.

E meghívó nyomása szép, tiszta, kiváló nyomdai teljesítmény.

Teljesen ép.

Egyetlen ismeretes példánya a Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörgyön van.

E nyomtatvány szerkesztőjéül tulajdonképpen az elnöklő tanárt, *Szegedi Istvánt* kell megjelölnünk, jóllehet a vizsgázandó és egyúttal az ajánlás aláírója *Mihálcz Mihály* tanuló.^{24/a}

1701. Kolozsvár.

THESES | EX | UNIVERSA PHILOSOPHIA, | QUAS | Sub Aufpiciis Perillustris ac Generosi Domini Domini SAMUELIS BOER, | de Nagy Berivoi Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Tricesimatoris in Törtsvár Tranfylvaniae &c. | DOMINI & PATRONI gratiosissimi. | In Regio Principali Academia Societatis JESU defendendas lulcepit, Mense Maio. Die MDCCCL. | Nobilis ac Eruditus Dominus MARTINUS BORSAI, Metaphylices Auditor. | PRAESIDE | Admodum Reverendo Domino STEPHANO SZEGEDI. AA. LL. & Philosophiae Doctore, *ejusdemque Professore ordinario.* |

Alatta nyomdai díszesekből képzett elválasztó-vonal. Ez alatt három hasábsba felosztva 1-től 50-ig számozott tétel, mégpedig EX LOGICA. cím alatt 1–10., EX PHYSICA. cím alatt 11–43. és EX METAPHYSICA. cím alatt 44–50. tétel. Alatta elválasztó-vonal, ez alatt pedig:

CLAUDIOPOLI, Apud Viduam ANDRAE LÉNGYEL. Annô MDCCCL.

Az egész szöveg vonal- és ezenkívül nyomdai díszesekből képzett keretben.

^{24/a} Valószínűleg azonos gelenczei Mihálcz (II.) Miklós és csíkszentmihályi Sándor Borbála fiával. (VI.) Mihállyal. (v. ö. Genealógiai Füzetek 1903. évf. 5. l.)

A vitatkozás napja a szövegben ninesen kitöltve.

Egy levelesen 31,5 cm. széles és 43 cm. hosszú méretben nyomtatott latin nyelvű szöveg. Alapanyaga finom *habos-selyem*, amelynek méretei: 49,5 cm. széles és 67,5 cm. hosszú.

Nyomása kissé halvány. Az alapanyag jó állapotban, csak némely helyen a hajtásnál megtörött és itt-ott szű-nyomok láthatók.

Egyetlen ismeretes példánya a *Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörggyön* van.

E nyomtatvány szerkesztőjéül tulajdonképpen *Szegedi Istvánt*, az elnöklő tanárt kell megjelölnünk, minthogy *Borsai Márton* csak a vitatkozásra kijelölt tanuló volt.

*

A most ismertetett két nyomtatvány tulajdonképen vizsgai meghívó, illetőleg hirdetmény. Bár ugyanazt a célt szolgálja, de nem egészen azonos természetű a dr. Asztalos Miklós által közölt négy, XVII. század közepi vittenbergi nyomtatvánnyal.²⁵

3. Helyesbítések és kiegészítések.

Egy feltételezett 1579. évi debreceni nyomtatvány törlése.

A Magyar Könyvszemle 1888. évfolyamában²⁶ névtelen író helyesbíti a R. M. K. I. kötetében 297. szám alatt felsorolt művecske adatait. E munka, Szabó Károly szerint, *Siderius János: Kisdéd gyermekeknek való Catechismus* c. művének nyomtatási hely közlése nélkül 1597-ben megjelent kiadása.

A Magyar Könyvszemle névtelenje azonban (feltételezzük, hogy sajtóhiba következtében) tévesen 1579. évszámot közöl. Ennek következtében azután a köztudatba úgy ment át, hogy e munkának a R. M. K.-ban ismertetett 1597. évi mellett még egy sokkal korábbi, vagyis 1579. évi kiadása is volna. Tehát ezért sorolja fel ezt a kiadást Sztripszky is könyvmatos művében.²⁷

Ennek az évszámnak azonban éppen az az adat mond ellene, amelyet a Könyvszemle írója maga idéz. T. i. Siderius e munkájának egyik későbbi: 1642. évi kiadásának címében az foglaltatik benne, hogy ezt a művet *régen a jó emlékezetű Lipsiai Pál is nyomtatta*.²⁸ Már most tudva azt, hogy *Lipsiai Rheda Pál* 1596-tól 1619-ig volt a debreceni nyomda vezetője,²⁹ már ezen az alapon is meg kell dőlnie a sokkal korábbi, 1579. évi kiadás keltezésének. Ha pedig a feltételezett sajtóhibát helyesbítőnk és úgy értelmeznők a fenti idézetet, hogy a Szabó Károly által nyomtatási hely megjelölése nélkül közölt 1597. évi kiadásra vonatkozna a Lipsiai Pál nyomtató-volta, abban az esetben is meg kellene kérdőjeleznünk ezt az állítást, minthogy e munka — a fennmaradt példányokból is következtethetőleg — nagyon sok

²⁵ Magy. Kv.-Szele 1930. évf. 129—136. l.

²⁶ U. ott 1888. évf. 336. l.

²⁷ Dr. Sztripszky H.: *Adalékok Szabó K. R. M. K. c. munkájának I—II. kötetéhez.* (1912. Bpest), 1811. b. sz.

²⁸ R. M. K. I. köt. 733. sz.

²⁹ Dr. Csürös F.: *A debreceni városi nyomda története.* (1911, Debr.) 77. l.

kiadást érhetett meg, jóllehet nem mindegyik maradt fenn.³⁰ Éppen ezért nem is tudhatjuk azt sem, hogy a megnevezett 1597. évi valóban a legelső. Azonban azt bebizonyítottunk vehetjük, hogy e katekizmust 1596-tól 1619-ig terjedő időben Lipsiai Pál is kinyomatta, de hogy melyik évben történt ez a Lipsiai-féle kiadás, vagyis azonos-e az 1597. évvel, vagy pedig egy más évből származó, de nyomtalanul elveszett kiadásra kell-e gondolnunk, ki tudná megmondani!

Ezért kell teljesen figyelmen kívül hagynunk a Magy. Könyvszemle hivatkozott cikkét.

1622. (Kolozsvár.)

Kolozsvár-városi sáfárpolgárok számadáskönyvében találjuk feljegyezve:

1622 június 3.-án *ex com(missione) amp(lissimi) sen(atus) az Kolozsváratt celebráltatott gyűlésbeli Articulusokért adtam fl. 1 den.*³¹

Az itt hivatkozott nyomtatott *articulusok* (országgyűlési törvény-cikkek) természetesen nem lehetnek azonosak a Magyar Könyvszemle 1895. évfolyamában idézett 1622 szeptember 29—október 1-i besztercei országgyűlés végzéseivel.³² S minthogy olyan nyomtatványról, amelyre a sáfárpolgárok fentírt feljegyzése vonatkozhatnék, könyvészeti szakmunkákban nem tétetik említés, bizonyítja, hogy Szilágyi Sándor *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* c. művének könyvészeti szempontból való kivonatolása nem történt meg. Ugyanis ott már megtaláljuk az *1622 május 1—23-ig tartott kolozsvári országgyűlés határozatait.*³³ Ennek azután eredeti nyomtatott példányait a kolozsvári városi tanács tagjai a következő hónap 3-án már valóban kezükbe is kaphatták.

Szilágyi Sándor adatai szerint: ennek eleddig *egyetlennek* ismert nyomtatott példánya a *marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban* maradt reánk.

1625. Kolozsvár.

Kolozsvár város egykori sáfárpolgára számadáskönyvében feljegyezte, hogy 1624 november 3-án *András deák az typographus Calendariumot hozván ő kegyelmeknek az becsületes tanácsnak, adatok ő kegyelmék neki ajándokban fl. 3 den.*³⁴

³⁰ R. M. K. I. köt. 297., 543., 610., 733., 992., 1081., 1156., 1265., 1382., 1386., 1391., 1537. sz., Magy. Kv.-Szle 1879. évf. 29., 120., 213. és 1882. évf. 82. l. továbbá egy 1688 évi kiadás a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában. (Ismertetését lásd előbb.)

³¹ Kolozsvári sáfárpolgárok 1622. évi számadáskönyvének 121. lapján. (Az állami levéltárban Kolozsvárrott.)

³² Magy. Kv.-Szle 1895. évf. 255. l.

³³ Erd. Orsz. gy. Eml. VIII. köt. 92—104. l.

³⁴ Városi sáfárok 1624. évi számadáskönyvének 187. lapján. (Az állami levéltárban Kolozsvárrott.)

Ez alatt a nyomtatvány alatt, bárha a reája vonatkozó feljegyzés az 1624. év utolsóelőtti hónapjában tétetett, csakis az 1625. esztendőre szóló naptárt érthetjük. Belőle ma egyetlen példány sem ismeretes, emlékét azonban *Kénosi Tösér János* XVIII. századbeli unitárius egyháztörténetíró feljegyzései megőrizték.³⁵

Kénosi Tösér e naptár nyomtatójaképpen *Szilvási Andrást* nevezi meg, mint aki 1625-ben volt Kolozsvárott nyomdász. De ugyancsak ő emlékezik meg arról, hogy 1624-ben *Válaszuti András* az itteni typographus. Minthogy pedig Szilvási nemcsak 1625-ben, de már a megelőző évben is nyomtat Kolozsvárt,³⁶ feltételezzük, hogy ez a Szilvási azonos személy lehetett az előbb említett Válaszuti Andrással.

1680. Kolozsvár.

A Magyar Könyvszemle 1912. évfolyamában Gulyás Pál egy tíz-soros nyomtatványt ismertet, amelynek bemutatott hasonmása alá *A legrégebbi magyar gyászjelentés* megjelölését nyomatta.³⁷ Ezt azonban nemcsak meg kell kérdőjeleznünk, mint ahogyan az ismertetésben maga Gulyás is megtette, hanem teljesen el kell vetnünk az alábbi indokok alapján.

A nyomtatvány szövege, ugyanis 1680 február 27-én arról világosít fel, hogy Tiszabecsi Gáspár erdélyi református püspök meghalt 1679 április 1-én s eltemettetett — az egykori kéziratos megjegyzés szerint — ugyanazon év április 7-én. Így tehát semmi értelme sem lehetett, hogy a gyáshírt a halálozás után eltelt 11 hónap múlva jelentésék! Hiszen a temetés utáni gyászistentisztelet is az egyháznak már régóta meg kellett tartania, sőt 1679 június 4-én már a püspök-utódot is megválasztották.³⁸ Tekintettel azonban arra, hogy ez a nyomtatvány eredetileg a magyarvalkói egyházközség tulajdonában levő váradai biblia táblájára volt beragasztva, ennél fogva tehát inkább valamelyes *exlibris*-félének kell tartanunk. Olyan *exlibris*-nek, amellyel az utódok az osztozás, vagy még inkább az elajándékozás alkalmával jelölték meg az elhunyt püspök könyvtárának darabjait. Ebben a feltevésünkben azután még az is megerősít, hogy a kolozsvári református kollégium nagykönyvtárában nem egy, csupán csak mozgó betűkből és nyomdai díszekből kiszedett és lenyomott XVII. századbeli *exlibris*-t találtunk, sőt a XVIII. században többféle olyan könyvjegy is fordul elő, amelyet az ajándékol kapott nagyobb könyvadományok megjelölésére készítettett a kollégium.

1708. Nagyszeben.

Gróf Bethlen Sámuel felett 1708 április 15.-én Keresden tartott halotti beszédnek még ugyanabban az évben Szebenben 4° nagyságban,

³⁵ Magy. Kv.-Szle 1897. évf. 182. l.

³⁶ R. M. K. I. köt. 542. sz.

³⁷ Magy. Kv.-Szle 1912. évf. 154. l. s mell.

³⁸ Konez József: *Tofeus Mihály erdélyi ev. ref. püspök élete* (1893. Kolozsvár) 15. l.

10 sztl. levél terjedelemben nyomtatott kiadásáról már 1879-ben történt említés a *Magyar Nemzeti Múzeumban levő egyetlen* példány ismeretéseképpen.³⁹ Azóta azután előkerült ennek még egy másik példánya is a *Sepsi református egyházmegye könyvtárában Sepsiszentgyörgyön*.⁴⁰ Ebből pedig megállapítható, hogy — a betűtípusok s a sorrelválasztások jelöletlenségétől eltekintve — a címlap szövege az idézett helyen jól közöltetett. De tévedett a közlő abban, hogy mind a 10 sztlan levelet Nádudvari Péter magyar nyelvű prédikációjával foglaltatta el, jöllehet ez már a 7. B. levelen bevégeződik. A 8. A. levelen pedig

LABORIOSAE VIRTUTIS | DULCIS MEMORIA | Quam | *Praematura Mors inexorabili momento reliquam fecit* | ILLUSTRISSIMI dum viveret COMITIS DOMINI DOMINI | SAMUELIS de BETHLEN | Sacrae Caesareae Regiae (!) Majestatis Tabulae Judicariae in Tran- | Iylvania Affessoris Primarii, Inclyti Comitatus de Küküllő supremi | Comitiss, Inclytae pariter Sedis Siculicalis à Maros dictae | supremi Capitanei, &c. |

kezdősorokkal 1 levélre terjedő latin bevezetés után 2 levélnyi terjedelmű latin nyelvű epicedion következik. Ezt a distichonban írt verset azután

Ita parentabat ANDREAS ZILAHÍ, V. D. M.

szerző írta alá.

Tehát ez a 3 levélnyi szöveg *Zilahi Sebes Andrásnak*, a marosvásárhelyi ref. kollégium ekkori jeles tanárának⁴¹ egy, eddig ismeretlen munkáját tartalmazza. Ezen az alapon azután e toldalékkal kiegészítendő e nyomtatvány fennebb hivatkozott könyvészeti ismeretése.

Herepei János.

³⁹ Adalékok Szabó K. „Régi Magy. Könyvtárhoz“ a Magy. Nemz. Múz. könyvtárából. (Magy. Kv.-Szle 1879. évf. 33. l.)

⁴⁰ Több más, XVIII. szdbeli halotti beszéddel egy kötetbe kötve, 130. sorszám alatt elhelyezve.

⁴¹ Konez J.: *A m.-vásárhelyi evang. reform. koll. tört.* 145—1449. l.

dr. Török I.: *A klvári ev. ref. coll. története.* I. köt. 99—103. l.